

KATARZYNA KORONA

Oddziaływania poprzez nauczanie w resocjalizacji penitencjarnej

Influencing by Teaching in Penitentiary Rehabilitation

Magister, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Pedagogiki i Psychologii,
Instytut Pedagogiki, Zakład Pedagogiki Resocjalizacyjnej, Polska

Streszczenie

Celem artykułu jest omówienie zagadnienia resocjalizacji poprzez naukę w warunkach izolacji więziennej, uwzględniając aktualne podstawy prawne. Skazani doceniają wartość kształcenia, jednak zapotrzebowanie na naukę w zakładzie karnym spada na rzecz rosnącej popularności kursów. Korzyści związane z kontynuowaniem nauki przemawiają za potrzebą dalszej eksploracji tego zagadnienia i podjęciem prób zminimalizowania powstałych dysproporcji, aby zapobiec dalszej marginalizacji tego ważnego środka oddziaływania na skazanych.

Słowa kluczowe: nauczanie, skazany, więzienie

Abstract

The aim of this paper is to discuss the issue of rehabilitation by learning in penitentiary isolation, taking into account current legal provisions. The convicts appreciate the value of learning, however the need for learning in a penitentiary institution is decreasing in favour of a growing popularity of courses. The benefits related to learning are favourable for the need of further exploration of that issue and making attempts in order to minimise the existing disproportions, in order to avoid further marginalisation of this very important means of influencing the convicts.

Keywords: teaching, convicted, prison

Wstęp

W Kodeksie karnym wykonawczym cel kary pozbawienia wolności (art. 67 k.k.w.) został określony jako „wzbudzenie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądaných postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa”. Do realizacji tego celu ustawodawca zaproponował środki oddziaływania na skazanych (art. 67 § 3 k.k.w.): pracę, nauczanie, zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe, podtrzymywanie

kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym oraz środki terapeutyczne. Nauczanie znajduje się również wśród metod pracy penitencjarnej zorganizowanych (Machel, 2003, s. 260). Zyskuje tam miano nauczania resocjalizacyjnego związanego z uzupełnieniem wykształcenia i pozyskaniem przygotowania zawodowego. Jest to zwłaszcza ważne w kontekście późniejszego funkcjonowania skazanych poza zakładem karnym. Autor szczególnie podkreśla wartość ich funkcjonowania w roli ucznia. Nabyta wiedza i umiejętności stwarzają szansę na znalezienie zatrudnienia i tym samym pozyskania źródła utrzymania, co powinno obniżyć szansę ponownego wejścia w konflikt z prawem (Poklek, 2018, s. 35). Poza nauką w terminie *nauczanie* mieszczą się również: praktyczna nauka zawodu czy praca w warsztatach szkolnych (art. 132 k.k.w.).

Nauczaniem w pierwszej kolejności obejmowani są więźniowie młodociani oraz ci bez wyuczonego zawodu (także jeśli nie mogą już go wykonywać) w wieku do 21 roku życia. Zgodnie z art. 130 k.k.w. obowiązkowe nauczanie dotyczy poziomów szkoły podstawowej, ponadpodstawowej i kursów zawodowych (z częściową lub całkowitą odpłatnością). Uwzględniając art. 70 ust. 1 Konstytucji, obowiązek ten *sensu stricto* dotyczyłby osób w wieku do 18. roku życia. Uczniowie w trudnej sytuacji materialnej mogą wnioskować o zapewnienie im podręczników i pomocy naukowych. Alternatywą jest kształcenie na własny koszt poza terenem zakładu, również podjęcie studiów wyższych (Jaworska, 2012, s. 324) po uzyskaniu zgody dyrektora. W przepisach pozakodeksowych zawarto sugestię, aby poza podstawowym wykształceniem nabyć wiedzę ogólną i kwalifikacje zawodowe (Kuć, 2011, s. 97). Uwzględnianymi przy klasyfikacji skazanego do nauczania są: motywacja, możliwości oraz wymiar kary (pozostaje do odbycia).

Rozwinięcie

Skazani stanowią grupę charakteryzującą się: znacznymi opóźnieniami i załogłościami w nauce, brakiem umiejętności korzystania z metod i technik pracy umysłowej oraz doświadczenia w samokształceniu, negatywnymi wspomnieniami związanymi z nauką czy wykluczeniem z systemu edukacji w środowisku otwartym (Jaworska, 2012, s. 323–324), zewnętrzną atrybucją przyczynowości i zewnętrznym umiejscowieniem kontroli (Poklek, 2018, s. 35).

Skazani doceniają wartość kształcenia. W ich opinii (grupa 100 osób) aż 81% oceniło nauczanie jako wartościowy środek oddziaływania. Widzą w nim szansę na poprawę jakości oferty resocjalizacyjnej. (Linowski, 2010, s. 371–375). Jednocześnie w tym samym roku raport NIK zwracał uwagę na zjawisko tzw. kształcenia kursowego związane z preferowaniem partycypacji w kursach zawodowych niż uzupełniania wykształcenia i spadek liczby słuchaczy szkół przywziętych o 15% (Juwa, 2013, s. 122–123).

Na koniec 2017 r. populacja więzienna liczyła 73 822 osadzonych. Zezwolenie na udział w nauczaniu uzyskało 5180 skazanych. W roku szkolnym

2016/2017 istniało 25 szkół przywięziennych (tendencja spadkowa z 29) i 183 oddziały szkolne (wzrost ze 136 w roku poprzedzającym). W sumie objętych nauczaniem było 4330 osadzonych (4187 w roku 2015/2016; 17 na poziomie szkolnictwa wyższego, rok wcześniej 49), w tym 2809 osadzonych korzystających z kwalifikacyjnych kursów zawodowych (2399 osadzonych rok wcześniej). W porównaniu do roku poprzedniego zmniejszyła się liczba absolwentów (252; wcześniej 383) i maturzystów (82; wcześniej 152). Znacząco zwiększyła się liczba absolwentów kursów (12 897 skazanych w 2017 r.; 6195 – 2016 r.) (SW, 2017). Tym samym nauczaniem objęte zostało blisko 6% populacji więziennej. Z tej grupy tylko 6% ukończyło naukę. Dla porównania w kursach i kwalifikacyjnych kursach zawodowych uczestniczyło 21% populacji więziennej. Oznacza to utrzymywanie się dominacji zjawiska kształcenia kursowego, co może być związane z możliwością szybszego uzyskania kwalifikacji.

Od kilku lat ciekawym zagadnieniem jest kształcenie na poziomie szkolnictwa wyższego. Pierwsze studia wyższe stacjonarne dla skazanych utworzono w Radomiu (2011 r., Politechnika Radomska i Areszt Śledczy w Radomiu) na kierunku logistyka w motoryzacji dla 29 osadzonych (w tym 2 skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności) (Juwa, 2013, s. 127–128). W 2013 r. podobną inicjatywę podjął Katolicki Uniwersytet Lubelski (we współpracy z Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Lublinie), rekrutując 36 więźniów na kierunek praca socjalna, specjalność *streetworking*. Studia ukończyło 18 skazanych (KUL, 2018). Uczelnia planuje rozszerzyć ofertę również o studia magisterskie.

Podsumowanie

Podjęcie nauki przez skazanych ma walor wychowawczy i terapeutyczny (Kuć, 2011, s. 98). Dodatkowo niesie ze sobą szereg korzyści: rozwijanie dyscypliny, sumienności, odpowiedzialności oraz zdolności do pracy nad sobą, dodatkowe kwalifikacje (bez wzmianki o zdobyciu ich w więzieniu, z programem tożsamym szkołom na wolności) (Machel, 2003, s. 260), lepsze samopoczucie i większy dobrostan psychiczny (Szecówka, 2008, s. 252), podniesienie poziomu samooceny (Jaworska, 2012, s. 324).

Ze strony skazanych istotna jest również przysługująca im z tytułu podjęcia nauki ulga, np. możliwość uzyskania pierwszeństwa w zatrudnieniu czy skrócenia czasu pracy. Nie bez znaczenia jest też możliwość zagospodarowania czasu wolnego czy uzyskania zgody na czasowe opuszczenie zakładu karnego.

Jednostki z niskim poziomem wykształcenia czy też jego brakiem charakteryzować może autorytarny sposób widzenia świata i takie cechy osobowości, jak sztywność relacji, nieporadność czy poczucie zagrożenia towarzyszące nowym sytuacjom (Szecówka, 2008, s. 251–252). Cechy te mogą się przełożyć na większą podatność na wpływy innych osób i tym samym sprzyjać dalszej karierze

przestępczej. Uzasadnia to konieczność podjęcia działań zmierzających do zachęcania większej grupy skazanych do uczestnictwa w nauczaniu, nie tylko kursach zawodowych. Wymienione wyżej korzyści dotyczą nie tylko samych skazanych, ale także całego społeczeństwa, którego członkowie wraz ze zmniejszeniem populacji więziennej nie tylko poczują się bezpieczniejsi, ale ponosić będą mniejsze koszty utrzymania więziennictwa. Szczególnie, że programy edukacyjne od dawna uznawane są za najbardziej obiecujące w oddziaływaniach korekcyjnych pod względem możliwych do uzyskania zmian w zachowaniu uczestników (Tewksbury, 1996, s. 159).

Literatura

- Jaworska, A. (2012). *Leksykon resocjalizacji*. Kraków: Impuls.
- Juwa, M. (2013). Kształcenie w procesie resocjalizacji skazanych. *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, 78, 117–132.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997. Pobrane z: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/Polski/kon1.htm> (19.09.2018).
- Kuć, M. (2011). *Prawne podstawy resocjalizacji*. Warszawa: C.H. Beck.
- KUL. Pobrane z: www.kul.pl/art_68405.html (22.09.2018).
- Linowski, K. (2010). Ocena środków oddziaływania resocjalizacyjnego przez skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego. W: F. Kozaczuk (red.), *Zachowania przestępcze. Przyczyny i zapobieganie* (s. 363–378). Rzeszów: Wyd. UR.
- Machel, H. (2003). *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*. Gdańsk: Arche.
- NIK (2010). *Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania szkół publicznych działających przy zakładach karnych w latach 2004–2009 (I półrocze)*. Opole.
- Poklek, R. (2018). *Zarys psychologii penitencjarnej. Pomiędzy teorią a praktyką*. Warszawa: Difin.
- SW. Pobrane z: www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna (20.09.2018).
- Szeczówka, A. (2008). Kształcenie resocjalizujące. W: B. Urban, J.M. Stanik (red.), *Resocjalizacja* (s. 249–277). Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Tewksbury, R.A. (1996). *Introduction to Corrections*. Glencoe: McGraw-Hill.
- Ustawa z 6.06.1997 – Kodeks karny wykonawczy. Dz.U. 2018, poz. 652.